

SAVOAREA IUBIRII LA PERSONAJUL SADOVENIAN

Viorica ZAHARIA, dr., conf. univ.

Summary

Could there be said anything new about Mihail Sadoveanu? New ways of visiting the great interwar author are possible at any time: other stylistic approaches, new thematic and typological interpretations, diachronic and symbolic-imaginative re-evaluations and fresh rehearsals, whenever welcomed, and new aspects of his texts based on new connections and recontextualizations. The attempt to exemplify the way in which Sadoveanu's characters love is a proof in this way.

S-ar mai putea oare astăzi spune ceva nou despre Mihail Sadoveanu? Prozator aproape stors de semnificații, ca mai toți clasicii români, cu atât mai mult cu cât avem în față o operă imensă ca întindere în timp și cantitate și o posteritate critică voluminoasă. Considerăm totuși că noi trasee de vizitare a marelui autor interbelic oricând vor fi posibile: alte unghiuri stilistice de abordare, reluminări tematice și tipologice, reevaluări diacronice și simbolic-imaginare, dar și relecturi proaspete, oricând binevenite, și aspecte inedite ale textelor sale, bazate pe noi conexiuni și recontextualizări.

Problema receptării actuale a lui Mihail Sadoveanu ar viza mai ales faptul dacă stilul și temele povestirilor sadoveniene mai prezintă suficient interes în contemporaneitate. În acest sens, criticul literar Marius Chivu își exprima anumite temeri justificate: „Poate că temele literaturii lui Sadoveanu vor fi, tot mai mult de acum încolo, resimțite ca învechite pentru cititorul internaut, consumator exclusiv al ficțiunilor timpului său” [1]. Rămânem încrezători însă că opera lui Sadoveanu va prezenta în permanență o atracție ce nu va putea fi reprimată nu numai pentru „marginalii lecturii”, având în vedere receptorii specializați prin această sintagmă, pentru că în literatură nu e absolut necesar să regăsim lumea zilelor noastre, ci, tocmai dimpotrivă, uneori avem nevoie să ne proiectăm într-o ficțiune

neobișnuită, insolită, cu alte reguli și cu altă atmosferă decât cele ale vremii noastre. Iar proza sadoveniană oferă ocazia de a ne instala într-o ficțiune compensatorie, într-o lume cu altfel de relații umane.

Pentru a exemplifica afirmațiile anterioare, în cele ce urmează ne vom opri atenția asupra modului în care iubesc personajele sadoveniene.

Contururile umane din opera lui Sadoveanu pot fi grupate, în polimorfismul și mobilitatea lor, în tipuri asupra cărora luminile și umbrele se aștern în proporții diferite, inclusiv în felul în care își manifestă sentimentul iubirii, în modul în care se îndrăgostesc.

E o banalitate să afirmi despre Mihail Sadoveanu că e un maestru al povestirii, deoarece multe dovezi sunt la îndemână în moștenirea literară pe care ne-a lăsat-o. Considerăm că în rândul bunelor povestiri sadoveniene, caracterizate prin reușită estetică, independența povestirilor, adică neapartenența lor la o construcție consacrată, cum sunt volumele *Hanu Ancuței* sau *Poveștile de la Bradu Strâmb* și altele de acest fel, marea pondere o dețin povestirile scrise între anii 1904 și 1922. Culegerea *Hanu Ancuței*, apărută în 1928, și romanul *Baltagul*, publicat în 1930, deschid etapa marelor opere sadoveniene. Cele nouă povestiri din *Hanu Ancuței*, variate și legate ingenios între ele de o ramă arhaică, de spațiul comun al unui han legendar, reface experiența anilor de debut, a volumului intitulat *Crâșma lui Moș Precu*. Nivelul de subtilitate din *Hanu Ancuței* se măsoară precis prin distanța dintre volumul din 1904 și pragul perfecțiunii. Fraza din *Cealaltă Ancuță*, „Într-adevăr, în vremea veche s-au întâmplat lucruri care azi nu se mai văd, a grăit încet, în întunecimea înserării, meșterul Ienache Coropcarul”, ar putea servi drept motto întregului volum. Toate povestirile adunate aici, fără a semăna una cu alta, se unesc prin elogierea unui trecut mai degrabă incert (deși acțiunea se petrece într-un moment precis din a doua jumătate a secolului al XIX-lea), prin spiritul magic al locului în care povestitorii se întâlnesc, spirit personificat de „cele două Ancuțe”, mama prezentă acum prin fata ei, întruchipări ale zânei Mélusine.

Sub vraja celor două femei, mamă și fiică, se află orice bărbat care trece pragul hanului. Cele nouă nuvele pe care autorul le întrunește sub semnul aparent al povestirii pentru povestire și al vinului băut împreună, se nuanțează reciproc, își răspund una alteia în cadrul fixat de autor – o toamnă încă blândă, aproape de apa Moldovei.

Traseul de la povestirile *Într-un sat, odată, În pădurea Petrișorului, O istorie de demult, Mergând spre Hârlău, Haia Sanis, Povestea cu Petrișor, Ochii ei arzători de mult s-au stâns..., Pe Deleleu. Hanul Boului, Cânele, Păcat boieresc, Înecatul, Fântâna Hazului, Fiorul, Codrul, Hoțul, Bordeienii și altele*, până la *Hanu Ancuței*, o sinteză ce depășește spiritul povestirilor de tinerețe, toate sunt texte care exemplifică interpretarea manolesciană despre deplasarea prozei sadoveniene înspre livresc și „utopia cărții” [2].

O astfel de atracție irepresibilă în narațiunea sadoveniană este modul în care iubesc personajele lumii sadoveniene. Detaliile ce urmează și situațiile care le vor exemplifica au o savoare aparte, dar și o latură tragică specifică.

Intriga majorității prozelor din secolul nouăsprezece avea în centru o poveste de iubire încadrată ambianței sociale, economice sau istorice a locului. Mihail Sadoveanu inovează în așa fel încât o dragoste profundă și nefericită conduce toate romanele bune ale sale, prozatorul ilustrând perfect în ele *iubirea imposibilă* ca prototip al iubirii. În *Zodia Cancerului*, eroul tânăr, frumos, bogat și fiu de domn, Alecu Ruset, nu se îndrăgostește de altcineva decât de domnița Catrina, de fiica celui mai mare dușman al său, domnitorul Duca-Vodă, astfel încât autorul accentuează exclusivitatea masculină a trăirii, sentimentul primordial al amestecului între suferință și fericire, obsesia monolitică pentru ființa iubită. În *Nunta domniței Ruxanda*, fiica voievodului e iubită cu disperare și fără speranță de un simplu boier, Bogdănel, nepotul pârcălabului Soroceanu. În *Creanga de aur*, Kesarion Breb o iubește pe tânăra Împărăteasă Maria, pe care tot el o pețise pentru Împărat. În *Ucenicia lui Ionuț*, „Jderul cel mititel” se îndrăgostește de Nasta, fata după care suspina

și Alexandrel, fiul domnitorului și fratele de cruce al eroului. În marea majoritate a romanelor, iubirile sadoveniene se termină tragic, adevărate simboluri discrete ale imposibilității iubirii în felul în care o concepe acest prozator complex, dificil și pesimist.

În povestiri în schimb, descoperim o fațetă mai puțin pesimistă, chiar jucăușă, a poveștilor de dragoste, toate făcând deliciul rândurilor ce urmează. În *Hanul Boului*, spre exemplu, boierul Dumitrașcu povestește cum s-a rătăcit la vânătoare, în tinerețea lui, și a ajuns, în ceață și noapte, epuizat, la un han ce părea fermecat și pustiu, până ce „deodată, două lumini fosforice, ca două stele gemene, izvorâră într-un colț, din întuneric”. Erau ochii hangiței ce se întorsese târziu de la târg, găsindu-și soțul beat și adormit și pe acest străin uimit, pentru că „o șerpoaică mândră, o nevestică sprâncenată sta tăcută înaintea vetrei”. În economia textului, pasiunea boierului se reaprinde după treizeci de ani, în amintire: „îmi aduc aminte numai de râsul luminos al nevestei și parcă văd încă cele două buze rumene desfăcându-se și sprâncenele îmbinate, pe când râdea, ridicându-se în arcuri fine, deasupra ochilor”. Scenariul cuceririi din această scenă este tipic pentru relațiile umane sadoveniene. Femeia este cea care are inițiativa ispitirii: „Ea a sărit sprintenă, a pregătit măsuța cu trei picioare, a acoperit-o cu o pânză curată, a adus vin, mi-a pus un pui fript dinainte și era, măi băieți, așa de rumână și de mândră, și sprâncenele celea, măi băieți, și ochi de foc... Nu mai spun nimic”.

Observăm o autocenzură semnificativă, din partea naratorului, în această istorisire. Tot astfel va proceda și în alte locuri Sadoveanu: își va lăsa bărbatul cucerit de vrăjile femeii să dea frâu liber senzualității, dar îi va opri relatările în pragul sexualității, atât din pudoare, cât și pentru a păstra misterul dragostei fulgerătoare. Ascultătorul se va interesa zadarnic de urmarea poveștii: „ – Ei, cucoane Dumitrașcu? pe urmă? – Cum, pe urmă? zise boierul cu un zâmbet blajin; numaidecât să-ți spun ce-a fost pe urmă? Mai bine hai să bem și paharul acesta și pe cai, că întârziem!”. Probabil că astfel

de suspansuri sunt mai puțin pe placul tinerilor de azi, cititori sau scriitori.

Un alt exemplu: tânărul boier Niculiță, din *Păcat boieresc*, se plictisește la moșia sa din Bărăgan și-și caută o alinare a singurătății în vânatoarea pe baltă, în locuri miraculoase prin vegetație, pește și păsăret, pe care le cunoaște foarte bine sihăstritul Marin, ghidul său de ocazie. Patima vânatului, din ce în ce mai mare, îl duce pe boier spre iubirea sa clandestină pentru fiica pândarului. Întâlnirea dintre cei doi are loc noaptea, în zori, și fiorul patimii se dezlanțuie romantic, fără crescendo sau preludii. Chiva (așa se numește fata pădurarului) îl întâmpină pe boierul care îl căuta pe tatăl ei cu o lampă de gaz, ridicată deasupra capului, ca să vadă mai departe în întunericul dimineții. Scrutarea celor doi este redată într-un ceremonial aparte de autor: „Ea își lăsase luminița în jos, în dreptul pieptului, și flacăra îmi descoperea o față curată, oacheșă, sprâncenată, cu doi ochi minunați. Acum ochii aceia zâmbeau. Și eu mă simții deodată străbătut de o înfiorare ciudată, acolo pe malul lezerului, în noaptea care mă împresura, sub ploaia care șuroia de-abia auzit în juru-mi, în singurătatea aceea mare în fața unei fete deodată – a unei fete care-mi izvorâse înainte ca din pământ, c-o lumină în mână, cu doi ochi sprâncenați așa de frumoși. Ceva cald îmi umplu coșul pieptului, apoi căldura mi se sui în obraz și în ochi. Pe buze îmi năvăli un roi de cuvinte îndrăznețe. Toată tinereța înflăcărată, c-o dragoste iute, izvorâtă din întuneric, din necunoscut, mă pornea ca o izbire de val spre fata ce sta înaintea-mi și zâmbea”.

Iubirea e configurată la Sadoveanu în toți termenii ei senzuali, chiar de la prima întâlnire: „Dragostea, fiorii fierbinți, pe care tinereța mea îi aștepta de mult, mă învălură ca flăcările unui rug. Era de vină și ploaia, și noaptea, și necunoscutul fioros al locului, și lumina care descoperise ochi așa de mari și de negri... Fata, în rochia-i de stambă albastră, în cămașa-i albă cu altițe, încinsă tare cu brâu îngust, pieptănată strâns, cu cosițe, mă privea cu ochi de întuneric, și nu știa ce să spuie”. Urmează imediat primul sărut, care

face ca ochii fetei să se aprindă „într-o văpaie neagră”, iar sentimentele se instalează într-o „boală grabnică, arzătoare și dulce, care – după cum recunoaște boierul – mă purtase dintrodată spre fata unui vânător de pe malul unei bălți, din două vorbe, dintr-o privire!”. Observăm că privirea aprinsă este cea care declanșează practic toate iubirile pătimașe sadoveniene.

Femei aprige, care își cuceresc, își subjugă bărbații și pot face chiar crimă pentru iubirea lor, există în toată proza sadoveniană. Prozatorul pune în patima lor ceva diavolesc. Așa este prezentată Anița din *O istorie de demult*, așa este și hangița din *Povestea cu Petrișor*, așa este, în fond, cu tot destinul ei nefericit, și Haia din nuvela omonimă *Haia Sanis*, nepotolită până nu-și împlinește visul de iubire, chiar dacă va fi, în cele din urmă, o victimă. Așa este Cristina, nevasta unui vechil mai în vârstă, din *Ochii ei arzători de mult s-au stâns...*, cucerindu-l de îndată pe un musafir întâmplător, un pădurar, care îi înțelege dorința tot din privirile ca de „fiară necunoscută”, căci „avea niște ochi rotunzi și arzători care străpungeau ca vârfuri de ace”. O femeie aprigă este și rudăreasa din *24 iunie*, care, după cum spune unul din cei șapte sau opt iubiți, „are ea într-însa un diavol, pe care nu-l știe nici ea singură”. O rafinată cuceritoare și subtilă intrigantă în politica imperiului otoman e Roxelana, din proza care-i poartă numele: „Inteligența viperiană a acelei europene curând a înlănțuit deplin pe marele stăpân al lumii”.

Putem concluziona că în poveștile sale de dragoste, Mihail Sadoveanu nu pune cenzură senzualității, dar pune severă cenzură sexualității. Bărbații sadovenieni se îndrăgostesc brusc, în funcție de felul în care privesc femeile. În nota specifică de spiritualizare a patimii, ochii aprinși și sprâncenele arcuite ale femeii sunt părțile cele mai atrăgătoare și mai grăitoare pentru bărbat. În descrierea aspectului fizic al obiectului dragostei, Sadoveanu nu coboară mai jos de gât: foarte rar invocă sânii și de mai multe ori evaziv mijlocul strâns de un brâu. Astfel, violența carnală a pasiunii, abia sugerată, se ascunde după o expresie a pudorii în textul sadovenian.

Bibliografie

1. Chivu, Marius, *Ochi de urs și alte povestiri*, Editura Polirom, București, 2016.
2. Manolescu, Nicolae, *Sadoveanu sau Utopia cărții*, Editura Eminescu, București, 1976.
3. Sadoveanu, Mihail, *Cincizeci de povestiri*, Editura Minerva, București, 1984.

EFECTUL MANDELA ÎN ROMANUL LUI GABRIEL GARCÍA MÁRQUEZ

Victoria BARAGA, dr., conf. univ.

Summary

By 2013, the internet explodes by talking about a phenomenon in psychology, which has been called the Mandela Effect. At a 2010 conference, writer Fiona Broome refers to a paranormal phenomenon that marks a group of people who remember the same facts that historical reality denies. The researcher invokes the case of South African President Nelson Mandela as a convincing illustration of the peculiar phenomenon and labels him the Mandela Effect. This phenomenon signals not only a distorted retention of reality, not just a false memory, but a false collective memory, a manifestation of the collective psyche. The Mandela effect sounds nice, but comes to nominate and somehow justify mass depersonalization.

*An artistic illustration of collective confusion we find in the novel *A century of Solitude* written by Gabriel García Márquez. In Colombian writer's creation along with other pathological hypostases of the brain such as memory loss, déjà vu feeling, circular memories, etc., false memory is also written.*

We can see with stupor that the human brain can be reformatted, collective memory can be written. We find that the Mandela effect extends to all areas of human activity: religious beliefs, ethical-moral, artistic, scientific, etc.

Savanții actuali ne fascinează prin halucinantul spectru de descoperiri și invenții, prin șirul de teorii și concepte. Nu știi de ce să